

SEPTIMIU BUCUR- A CRITICAL INTROSPECTION OF EMINESCU'S POETRY

Dumitrița TODORAN, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: Being attracted by criticism sociological ideas, Septimiu Bucur comes with an integrated image of Eminescu's poetry moving the social of Eminescu in the philosophical. He follows in his work the Eminescu's pessimism in some areas of poetry and fighting spirit in other areas, calling this pessimism and fighting spirit " dialectical polarity". These two sides are very well highlighted critical in the great creations of Eminescu: " Emperor and Proletarian", " Epigones", " Letter I", " Letter II", " Letter III" etc. Although some critics say about Eminescu he was "a champion of philosophical pessimism" or "follower of conservative ideology", Septimiu Bucur has an entirely different view of the great romanian poet and try to make a number of arguments ignoring what "reviewers dissatisfied" said. He devotes a chapter of his book " The Evening Star of Romanian poetry", entitled " Mihai Eminescu- From social poetry at Evening Star". Here he exposes the arguments on Eminescu's spirit saying that this is more complex than thinking the lovers of schematic formulations.

Keywords: critical introspection, poetry, Eminescu, prose, dialectical polarity, argument

Personalitatea lui Mihai Eminescu este amplă și e greșit să afirmăm că este un pesimist filosofic sau un ideolog conservator. Este insuficient, ținând cont de faptul că Eminescu este un spirit complex, dinamic, un portret interesant, un geniu care încă de la primele sale poezii a surprins contemporaneitatea cu genialitatea sa lirică în care cuprinde la un loc spiritualitatea românească, regăsindu-se aici sufletul poporului, al strămoșilor și al viitorimii.

Septimiu Bucur afirma cu ardoare că marii artiști ai lumii nu pot fi încadrați într-un singur curent literar, Eminescu fiind unul dintre ei, acuzându-i pe cei care o fac ca oferind o prezentare mutilată, rezumativă, lacunară a personalității artistului.

Cea mai importantă voce poetică din literatura română a avut o minte speculativă de cugetător. A fost receptiv la romantismele europene ale secolelor al XVII-lea și al XIX-lea, și-a asimilat viziunile poetice occidentale, creația sa aparținând unui romantism literar întârziat. Acesta descoperă paradigma modernismului prin Charles Baudelaire sau Stephane Mallarme. Poetul avea o bună educație filosofică, opera sa fiind influențată de marile sisteme filosofice ale epocii sale, filosofia antică de la Heraclit la Platon, de teoriile lui Arthur Scopenhauer, Imanuel Kant și de teoriile lui Hegel. Eminescu, spune Bucur, a fost dominat de pasiunea perspectivelor universale și puțini sunt cei care pot fi comparați cu el.

Majoritatea textelor despre pesimismul creației eminesciene, începând cu cele ale lui Titu Maiorescu și Gherea, scrise în timpul vieții poetului și continuând cu cele scrise de-a lungul anilor au în vedere creația literară a lui Eminescu, publicistica, cu unele excepții fiindu-i aproape neglijată, aceasta datorându-se unor motive de ordin conjunctural. Investigarea numai a unei laturi a creației scriitorului nu poate da măsura operei lui în

integralitatea sa, pentru simplul motiv că o parte din cele constatate și calificate ca pesimiste sunt contrazise de articolele lui Eminescu publicate în ziarul *Timpul*.

Gherea afirma că unii zic că “ pricina pesimismului poetului nostrum este filosofia pesimistă a veacului, schopenhauerismul” iar el respinge categoric această opinie. Invocă mai multe poezii: “ Mortua est”, “ Impărat și proletar”, “ Scrisoarea I”, “Melancolie” și poeziile erotice, spunând că ideile pesimiste întâlnite în aceste creații, scoase din metafizica schopenhaueriană și din ezoterismul indian nu-s ceva personal și original al lui Eminescu, prin urmare, ca filosof pesimist, Eminescu nu-i original, el a împrumutat această filosofie gata de la pesimiștii germani. Dar cu totul original și personal e poetul nostru în modul cum a simțit el acest pesimism. Exemplele evocate sunt suficiente pentru a arăta cât de departe este geniul lui Eminescu de pesimismul brutal și bolnav al pesimiștilor germani, ajungând la concluzia că pesimismul poetului nostru e unul suis-generis, specific lui Eminescu.”¹

Bucur expune ca fiind semnificativă pentru pesimismul eminescian tensiunea sa dialectică exemplificând prin poezia “Epigonii” ce înseamnă o profesiune de credință pătrunsă de idealuri pozitive. Eminescu aruncă vorbe aspre asupra prezentului trist și rece, fără inimă, fără elan.

În multe poezii filosofice, Eminescu și-a exprimat weltanschauungul- un aer bolnav dar dulce de pesimist numit de germani.

Poetul a trăit încă de tânăr drama rațiunii dar a continuat să rămână un poet însetat de absolut, atras de tărâmul existenței. “Cu alte cuvinte, Eminescu caută în literatură “simțirea adevărului”, “înălțimea ideilor”, “limba corectă ferită de înjosiri”, respingând “afectarea sentimentală” repudiind “limba forțată”. Un poem reprezentativ pentru tensiunea dialectică e “Impărat și proletar”, poem de viziune grandioasă care ne introduce în gândirea lui Eminescu. Fiecare frază din strofele poeziei formulează un principiu din care se desprinde o latură pozitivă- obiectivul luptei revoluționare și una negativă- rechizitoriul îndreptat împotriva orânduirii existente.”²

Poemul transpune concepția poetului despre sensul devenirii istorice. Cezarul întruchipează figura gânditorului profund, în timp ce proletarul are ca avantaj acțiunea. Cele două arhetipuri (cezarul și proletarul) sunt elementele evoluției, prin rolul lor antinomic. Sufletul pesimist în acest poem se datorează înainte de toate unui proces adânc de lămurire intelectuală. Pe lângă Eminescul pesimist există un Eminescu nationalist îndrăgostit de natură, un pamfletar genial și ideolog al românismului. Pesimismul eminescian are limite precise deoarece acesta nu l-a determinat să alunece pe panta capitulării sufletești atunci când a fost vorba despre problemele poporului român.

“Scrisoarea I” se caracterizează prin antiteza dintre efortul cunoașterii absolute și nimicnicia rosturilor omenești.³ Poemul este o creație de factură filozofică, apărută în perioada maturității artistice a poetului. Lucrarea abordează condiția geniului în raport cu posterioritatea și cu societatea omenească surprinzând, în tablouri grandioase, geneza și stingerea universului. În cele cinci tablouri construite cu grijă evidentă de armonie structurală și simetrie. În cadrul nocturn din prima secvență astrul tutelar, stăpân al universului este

¹ C. Dobrogeanu- Gherea, *Studii critice*, II, E.S.P.L.A, 1956, p. 30-31

² Septimiu Bucur, *Banchetul lui Lucullus*, p.26

³ *Ibidem.*, p. 32

martor al timpului universal și al timpului individual “(luna) din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate”, “ ceasornicul urmează lunga timpului cărare”.

Calitatea indiscutabilă a lui Eminescu, cea care justifică asezarea lui sub umbrela sintagmei poetului național, este contribuția lui la maturizarea unei limbi naționale care în absența sa ar fi avut nevoie de mai mult timp pentru a ajunge la stadiul la care se află astăzi. “Eminescu împinse forța de expresivitate a limbii române într-un salt uriaș, făcând-o capabilă să redea cele mai abstracte gânduri și să comunice sau să sugereze sensuri adânci, multiple.”⁴

Septimiu Bucur urmărește întreg traseul *Scrisorii I* oprindu-se pentru a înțelege “cugetarea dascălului”. Ajunge la concluzia că tema de la care pornește poetul nepereche este cea a destinului social al geniului, figurat prin acest “ bătrân dascăl”. Dacă lumea este așa cum este și de deasupra tuturor se ridică cine poate, geniul stă în umbra și se poate pierde neștiut în taină ca și “ spuma nevăzută”. Nimănui nu-i pasă ce vrea el și ce gândește.

Modalitatea poetică a relației om-univers se prezintă sub trei înfățișări: cosmică, sarcastică, elegiacă. Cosmogonia creează sarcasmul, care ia forma unei satire la adresa umanității mediocre, în care oamenii comuni își croiesc criteriile existențiale și valorice în funcție de mecanismele instinctualității oarbe, se strâng în societăți dominate de inechitate și distrug orice creație autentică și pe orice creator de geniu.

Bucur atacă părerile celor care au avut un contact superficial cu opera lui Eminescu și care cred că interesează foarte mult că ipoteza nașterii universului dată de poet își are sursele în mitologie indică iar că dorul e extras din filiera schopenhaueriană. Aceste păreri, cum că opera ar fi lipsită de originalitate, sunt nefondate existând o lamentabilă incapacitate de a înțelege caracterul specific al artei eminesciene.

Plin de tact argumentativ, Bucur precizează faptul că există o fuziune armonioasă, profundă, pe care poetul o stabilește între atitudinea sa contemplativă asupra lumii și resursele expresive ale limbii române.

Intr-adevăr, Eminescu este înțeles altfel de noi românii iar traducerea străine oferă cititorilor străini o altă operă decât cea adevărată. Tradus, Eminescu e altul.

In contrast cu mersul brutal al vieții cotidiene, Eminescu luptă prin poeziile sale cu viața grea necruțătoare, evocând perioada de reverie a anilor de școală conturând limba veche într-o formă nouă plină de înțelepciune.

Bucur insistă asupra frumuseții tablourilor create afirmând că poemul conține versuri care au intrat în circulația comună devenind elemente de folclor național. Intr-adevăr așa este. Scrisorile lui Eminescu au atras atenția în mod special criticului mureșean, Bucur, valorificându-le prin comentariile sale eliminând părerile nefondate ale unora care știrbesc opera eminesciană de calitate. În comentariile sale literare se oprește asupra unor versuri expresive, memorabile, cum ar fi : “ Eu? Imi apăr sărăcia și nevoile și neamul...” (Scrisoarea a III-a). “ Sărăcia și nevoile” nu sunt vorbe care trebuie interpretate literal. Aceste cuvinte arată solidaritatea noastră a românilor cu tradițiile seculare. Au putere de simbol național.

Descrierea bătăliei de la Rovine constituie un tablou al unui pictor desăvârșit ce surprinde realitatea prin culori sumbre. Armonizarea cuvântului e considerată de Blaga o minune a literaturii universale.

⁴ *Idem*, p. 35

Trecutul este iubit de Eminescu deoarece vede în el epoca în care au luat viață aspirațiile demne ale poporului român. Istorismul face parte din personalitatea poetului.

Tematica geniului l-a preocupat în special pe Eminescu. Pentru a înțelege poziția geniului în creația eminesciană nu este necesară o analiză a tuturor operelor eminesciene în care apare geniul. Este de ajuns un studiu mai profund al operelor: “Luceafărul”, “Odă (în metrul antic)”, “Inger și demon”. Astfel face și Septimiu Bucur. Intră în profunzimea acestor poeme pentru a scoate la lumina condiția geniului.

Eminescu, încă din anii tinereții își imaginează figura geniului “ca un luptător uriaș, straniu, învăluit într-o vastă ceață romantică pornit să schimbe fața lumii după chipul și asemănarea aspirațiilor sale revoluționare.”

Poemul “Luceafărul” este o alegorie pe tema romantică a locului geniului în lume. Astfel înseamnă că povestea, personajele și relațiile dintre ele, nu sunt decât o suită de personificări, metafore și simboluri care sugerează idei, concepții, atitudini ieșite dintr-o meditație asupra geniului văzut ca ființă nefericită și solitară opus prin structura omului comun. Această viziune romantică asupra geniului este puternic influențată de filosofia lui Schopenhauer.

În “Inger și demon” geniul apare ca un suflet apostat “ce răscoală în popoare a distrugerii scânteie și în inimi pustiite seamană gânduri rebele”. Tema poeziei este iubirea, încorporată cu meditații filosofice asupra zădărniceii vieții, unde iubita este văzută în ipostaza îngerului iar el în ipostaza rebelului, demon insurgent instigând la nesupunere. Explicația pesimismului eminescian prin “deziluzia” pe care a simțit-o omul Eminescu pentru că nu s-au împlinit idealurile promise de pașoptiști, devine obiectul tânărului demonic din poezia “Inger și demon”.

Cauza pesimismului poetului nu se află nici în contactul cu Junimea, nici în cunoașterea lui Schopenhauer, ci în “Simțirea adâncă particulară a personalității sale artistice, a unui adevăr la care omenirea nu ajunge decât din când în când și după un grad mare de cultură și care i s-a impus în parte și lui, cu atât mai mult cu cât însuși felul particular al imaginației sale sentimentale și reflexive “împunea” originalitatea simțirii și cugetării lui Eminescu, arătând nuanțele deosebite pe care le comportă pesimismul acestuia în desosebire cu cel schopenhauerian.”

În poezia maturității sale depline “Odă (în metrul antic)” poetul evocă starea de suferință și invocă nepăsarea, în formula consfințită a odei clasice. Eul liric, aflat într-o ipostază de nefericire existențială, își definește starea și își exprimă cu patos dorința de a o depăși. Prima variantă a poeziei este o odă închinată lui Napoleon în care Eminescu vede o întrupare a spiritului genial sau universal, în accepțiune hegeliană, în devenirea istorică.⁵ Variantele următoare devin, dintr-o dată către Napoleon, o odă a propriului spirit, oglindit în nemărginirea mării, ori în absolutul mitic al codrului. Instrăinarea de sine este realizată prin sentimentul iubirii, prin reflectarea sinelui în oglinda spiritului celuilalt, prin care ființa își creează un destin ficțional.⁶ “Odă (în metrul antic)” este o mărturie desăvârșită a artei poetice eminesciene, prin care se închipuie un scenariu al ființei locuind în cuvânt, a ființei ce resimte cu dramatism divorțul dintre sinele ei adânc și univers. De aici dorința de reinsertare în

⁵ Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei românești*, Editura Aula, Brașov, p.168

⁶ *Ibidem*, p. 169

substanța cosmică, ce va aduce cu sine împăcarea absolută, seninătatea, epathia. “Nepăsarea tristă” constituie cheia poeziei, având ecouri romantic și reminiscențe horatiene. Această nepăsare la care năzuiește eul poetic nu este nimic altceva decât o dorință de singularizare, de lepădare a efemerului și accesoriului uman și de izolare senină în propriul spirit recuperate prin exercițiul renunțării.⁷

“Odă (în metrul antic) mărturisește efortul tragic al lui Eminescu de a-și duce gândul poetic până la limitele sale, efortul său titanian de a asuma condiția umană în dramatismul său sfâșietor, în ambivalența datelor sale în care tragicul se străvede parcă în palimpsest iar emoția se universalizează, dobândește solemnitate și hieratism.”⁸

Un alt poem în care este tratată condiția omului de geniu este poemul “Luceafărul”, un poem în care fascinația absolutului se armonizează cu tentația cotidianului, un poem în care se împletesc două planuri: universal și terestru. Ființa poetică eminesciană este sfâșiată între două porniri antinomice, alimentate de ambivalențele proprii sale structuri ontice: impulsul spre înalt al fetei de împărat și setea de reproș a lui Hyperion.

Proza de atmosferă eminesciană

Septimiu Bucur dedică un al doilea studiu geniului liric românesc intitulat “ Sărmanul Dionis sau proza de atmosferă”, text ce apare și în revista Vatra în 1976. Criticul mureșean afirmă că „Sărmanul Dionis” nu poate fi considerată o nvelă deoarece nu are acțiune unitară și nici personaje care să dea viață unui anumit conflict după regulile cunoscute ale genului nuvelistic. Întâmplările se petrec fără să se înlănțuiască și fără să se condiționeze pe planuri atât de complexe și dincolo de limitele logicii obișnuite încât însuși Eminescu se întreabă la sfârșit: „Cine este omul adevărat al acestei întâmplări.- Dan ori Dionisie?”- lăsând să se înțeleagă că e vorba de simple vise ale unei imaginații bolnave.”⁹

Cronicarul ne oferă un rezumat și totodată un comentariu al narațiunii specificând că aceasta începe magistral, printr-o frază ce ilustrează gânduri interioare, într-un ritm solemn: „...și tot astfel dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi. De-aș avea trei ochi aș vedea-o și mai mare, și cu cât mai mulți ochi aș avea, cu atâta lucrurile din jurul meu ar părea mai mari...cu proporții neschimbate- o lume înmiit de mare și alta înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare”. Sau, „ ...In faptă lumea-i visul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un sâmbure de ghindă și infinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă.”

Astfel, eroul narațiunii înnoată în apele istoriei naționale, Eminescu reamintindu-și prin acesta dragostea față de evul mediu românesc: vremea lui Alexandru cel Bun sau Mircea cel Mare. Prin călătoria sa ni se înfățișează realitatea vieții noastre istorice. Descrierea întâlnirii cu Maria, camera acesteia, precum și momentul deschiderii cărții. Seta de absolut, de transcendent o întâlnim și în această operă. Manuscrisul de zodie e pretextul deschiderii sufletului lui Dionis spre imensitățile cerești. Spațiul și timpul sunt obstacolele în calea absolutului.

⁷ Ibidem, p. 172

⁸ Idem, p. 172

⁹ Septimiu Bucur, *op.cit.*, p.74

Eminescu nu a scris numai o poezie genială dar și proză genială. Visul, în opera sa devine o a doua realitate în toată puterea cuvântului, lucrurile suferind o răsturnare radicală: Dionis nu mai e Dionis ci Dan.

Un fragment semnificativ este acela în care se descrie convorbirea încheiată cu o convenție între Dan și propria sa umbră conține numeroase elemente mitice și filozofice. Umbra își ia obligația că-și va scrie memoriile pe care Dan le va citi după ce se va întoarce din fantastica sa călătorie în lună. Spațiul celest e pentru Eminescu un refugiu ideal care satisface o nevoie lăuntrică de absolut.

“Sărmanul Dionis” are ca punct de plecare o temă de largă circulație literară- viața e un vis. Întâlnim în nuvelă multe trăsături romantic de factură germană. Poetul se mișcă cu familiaritate în lumea abstractă a ideilor, o trăsătură pe care o regăsim în “Sărmanul Dionis”. Eminescu a fost un cunoscător adânc al filosofiei kantiene și neokantiene, această filosofie fiind rădăcina metafizică a romantismului german. Nuvela lasă impresia unei uverturi, cu o sumedenie de motive care dezvoltate mai târziu semn că cele mai multe creații ale lui Eminescu au rădăcini îndepărtate în timp.¹⁰

Preluând ideea romantică a relativității timpului și spațiului, prin postularea eului transcendent dincolo de identitatea fizică individuală, Eminescu a creat o povestire fantastică originală, cu o structură literară bine diferențiată și de o puternică atmosferă românească.

Ocupându-se de latura creativității poetului, D. Caracostea scrie: “Dintre toate darurile lui, deosebit de reprezentativ este tipul formal supraindividual creat de el. Nu s-a lăsat dus de neconținutele porniri spre nemărginit, ci, stăpânindu-le, le-a încheștat svâcnirile într-o formă închisă, de o severă disciplină clasică. La fel, limba noastră stăpânește străvechile avânturi traco-ilirice ale acestui pământ în tipare romanice. Această concordanță între forma eminesciană și structura limbii este un semn al destinului sub care stă toată cultura noastră: sinteza proprie românească între seva Răsăritului și disciplina Apusului.”

Criticul Septimiu Bucur încearcă să cuprindă monografic în volumul său opera eminesciană parcurgând un lung excurs prin poezia și proza marelui poet, descoperind elemente pentru o mai bună înțelegere a universului acestuia.

Bibliografie

A. Bibliografia operei

Banchetul lui Lucullus: pagini de critică literară. - Ed. îngrijită, prefață și note asupra ediției de Serafim Duicu, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, 303 pagini (restituiri)

B. Volume critica literara

Blaa, Lucian, *Despre conștiința filosofică*, Editura Facla, 1974

Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei românești*, Editura Aula, Brașov, 2005

Boldea Iulian, *Poeți români postmoderni*, Editura Ardealul, Târgu- Mureș, 2006

Bulgăr, Gheorghe, *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, Editura Minerva, 1971

¹⁰ *ibidem*, p. 94

- Caracostea, Dumitru, *Arta cuvântului la Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1980
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1941
- Crohmălniceanu, Ovid, *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Minerva, 1975
- Dobrogeanu- Gherea, C., *Studii critice*, II, E.S.P.L.A, 1956
- Lovinescu, Eugen, *Eminesciana*, Editura Junimea, Iași, 1980
- Lovinescu, Eugen, *Critice*, 2, Editura Minerva, București, 1963
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
- Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, Editura Cartea Românească, București, 1987
- Negoitescu, Ion, *Istoria literaturii române*, volumul I, ediția I, București, Editura Minerva, 1991
- Perpessicius, *Eminesciana*, Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Dumitru D. Panaitescu, Editura Junimea, Iași, 1983, 664 p
- Vianu, Tudor, *Poezia lui Eminescu*, București, 1930
- Todoran, Eugen, *Eminescu*, Editura Minerva, București, 1972